

3. Князевич В. М. Привітання // Реабілітація та паліативна медицина. – 2015. – № 1(1).
4. Резолюція 1649 (2009) «Паліативное лечение: образец инновационного подхода к здравоохранению и социальной политике [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/%5BRussian_documents%5D/%5B2009%5D/%5bJan2009%5d/Res1649_rus.asp.
5. Рекомендації ПАРЕ «Про права хворих і вмираючих» № 779 (1976 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta76/EREC779.htm#1>.
6. Protection of the human rights and dignity of the terminally ill and the dying. Recommendation. Doc: 1418 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefATDetails.E.asp?FileID=16722>.
7. Ведерникова В. Г., Серова И. А. Паліативная антропология в коллизиях права // Медицинская психология в России: электрон. науч. журн. 2010. – № 3 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medpsy.ru> (http://www.mprj.ru/archiv_global/2010_3_4/nomer/nomer11.php).
8. A glossary of terms for community health care and services for older persons [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/68896/1/WHO_WKC_Tech.Ser._04.2.pdf.
9. Recommendation CM/Rec (2009) 11 of the Committee of Ministers to member states on principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1563397&Site=CM>.
10. Resolution Protecting human rights and dignity by taking into account previously expressed wishes of patients RES 1859 (2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://assembly.coe.int/ASP/Doc/ATListingDetails_E.asp?ATID=11402.
11. Списки за результатами голосування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://assembly.coe.int/ASP/Votes/BDVotesParticipants_EN.asp?VoteID=34105&DocID=13639.
12. Резолюція «Принятие во внимание заблаговременно высказанных пожеланий пациентов как средство защиты прав и достоинства человека» 1859 (2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/\[Russian_documents\]/%5b2012%5d/%5bJan2012%5d/Res1859_rus.asp](http://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/[Russian_documents]/%5b2012%5d/%5bJan2012%5d/Res1859_rus.asp).
13. Закон України Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо вдосконалення надання медичної допомоги // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 14. – Ст. 86.

This article is devoted to peculiarities of the legal identity of the palliative patients. The initial legal framework for medical treatment of these patients is based on the principle of personal autonomy and self-determination. The author considers peculiarities of realisation of the right to medical information and choice of methods of medical treatment in the sphere of palliative assistance.

Статья посвящена исследованию правосубъектности паллиативных пациентов. Анализируются особенности осуществления прав на медицинскую информацию и выбор методов лечения в сфере предоставления паллиативной помощи.

ЩОДО ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ЯК УЧАСНИКА ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Первомайський О. О.,

кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу проблем приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Статтю присвячено дослідженню поняття суб'єкта публічного права як учасника цивільних відносин. Розглянуто співвідношення цього поняття з поняттям юридичної особи публічного права. Виокремлено такі види суб'єктів публічного права, як держава Україна, органи державної влади тощо.

Ключові слова: цивільні відносини, суб'єкти публічного права, держава Україна, територіальні громади, органи державної влади, органи місцевого самоврядування.

Відповідно до ч. 2 ст. 2 ЦК України можливими учасниками цивільних відносин є: держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права (курсив наш – О. П.).

Проблематика участі суб'єктів публічного права в цивільних відносинах вже була об'єктом наукових досліджень. Зокрема, цьому питанню в тій чи іншій мірі присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: Ю. М. Андрєєв [1], Ю. В. Білоусов, С. О. Іванов [2], Т. В. Боднар [3], Ю. М. Дзера [4], О. М. Клименко [5], І. В. Ткач [6].

Водночас поза прискіпливою увагою науковців залишилися питання визначення змісту поняття «суб'єкт публічного права» як можливого учасника цивільних відносин та виявлення тих видів чи організаційно-правових форм юридичних осіб, в яких суб'єкт приватного права як родове поняття може реально існувати та брати участь у цивільних відносинах.

З огляду на наведене *метою* цієї статті є виявлення змісту поняття суб'єкта публічного права як можливого учасника цивільних відносин та виокремлення тих видів суб'єктів публічного права, які можуть брати участь у цивільних відносинах.

Аналіз фахової цивілістичної літератури надає можливість констатувати, що незважаючи на вказівку саме на *суб'єктів публічного права* як можливих учасників цивільних відносин, поняття «суб'єкт публічного права» залишається поза увагою науковців та доктрини цивільного права. Більш того, акцент наукової дискусії щодо місця держави Україна, територіальних громад, органів державної влади та інших суб'єктів публічного права в систематичі учасників цивільних відносин на сьогодні переважно пов'язується зі з'ясуванням змісту поняття «юридична особа публічного права» та можливістю або неможливістю застосування цього поняття щодо держави України, органів державної влади тощо [7–10].

Внаслідок чого поняття «суб'єкт публічного права» в більшості випадків ігнорується фахівцями в сфері приватного права, а тому існуючі наукові дослідження цього поняття є радше винятком, ніж загальним правилом [11, 12].

Таким чином, відбулася своєрідна підміна тези, відповідно до якої прибічники судження про визнання держави Україна, територіальних громад та їх органів влади юридичними особами публічного права, фактично не сприйняли, по-перше, факт легального закріплення в ст. 2 ЦК України та застосування стосовно держави Україна, територіальних громад та інших подібних учасників цивільних відносин такого поняття як «суб'єкт публічного права», а не поняття «юридична особа публічного права», по-друге, існування наукової потреби у визначенні співвідношення цих понять, тобто, з одного боку, поняття «суб'єкт публічного права», а з іншого – «юридична особа публічного права».

У свою чергу, прибічники визнання держави та територіальних громад суб'єктами *sui generis* цивільних відносин, з урахуванням їх наукової позиції, звісно, не застосовують для правової характеристики держави та інших подібних суб'єктів ні поняття юридичної особи публічного права, ні поняття суб'єкта публічного права в контексті положень ч. 2 ст. 2 ЦК України, внаслідок чого поняття «суб'єкт публічного права» у будь-якому разі залишається поза увагою науковців.

Враховуючи наведений вище невтішний висновок, слід визнати, що оскільки легальну вказівку на існування такого поняття як *суб'єкт публічного права* містить чинний ЦК, то первинною підставою для подібного наукового агностицизму в цьому питанні є знову ж таки чинний ЦК. Останнє твердження ґрунтується на тій обставині, що вказуючи на зазначене поняття в ст. 2, ЦК у подальшому, у тому числі в гл. 9–11, жодного разу текстуально не відтворює відповідний термін.

Звісно, подібна особливість в мінімальному використанні терміна «суб'єкт публічного права» може бути пояснена тим, що чинний ЦК України як кодекс приватного права й не має містити норм-визначень поняття суб'єкта публічного права чи інших норм, які або б розтлумачували його суть чи зміст, або б прямо регулювали відносин за участю суб'єктів публічного права. Однак слід визнати, що на відміну від поняття та терміна «суб'єкт публічного права» поняття та відповідний термін – «юридична особа публічного права» в тексті ЦК застосовується неодноразово, прикладом чого можуть бути, зокрема, ст. 81, 82, 167–169, 329 ЦК України, а тому текстуальне ігнорування в ЦК поняття та терміна «суб'єкт публічного права» виглядає не зовсім послідовним.

Важливо, що, вказуючи в ч. 2 ст. 2 ЦК України в перший та останній раз на можливу участь в цивільних відносинах саме *суб'єктів публічного права*, ЦК в цій же ст. 2 прямо не містить положення, яке б вказувало на існування поняття *юридичних осіб публічного права* та, відповідно, на цей різновид юридичних осіб як можливих учасників цивільних відносин. Доречно в цьому сенсі запитання: «Чи можна в якості такої вказівки розглядати положення ч. 1 ст. 2 ЦК, в якій вказується на поняття «юридичної особи?»» не має легкої та швидкої відповіді, а тому потребує проведення відповідного дослідження.

При цьому можна констатувати, що жодна стаття ЦК України, у тому числі згадані вище ст. 81, 82, 167–169, а також ст. 318, 1173–1175 ЦК, спільне тлумачення яких з використанням, наприклад, формально-логічного методу, надало б можливість визначити співвідношення понять «суб'єкт публічного права», з одного боку, та «юридична особа публічного права» – з іншого, не містить одночасної вказівки на ці два терміни та поняття.

Внаслідок чого майже єдиним методологічним шляхом для досягнення визначеної у цій статті мети, а саме: виявлення змісту поняття суб'єкта публічного права як можливого учасника цивільних відносин та виокремлення тих видів суб'єктів публічного права, які можуть брати участь у цивільних відносинах, є системне тлумачення різних положень ЦК.

З метою здійснення такого тлумачення норм ЦК України першочергово слід підкреслити, що в ч. 2 ст. 2 ЦК в незакритому переліку перелічуються ті можливі учасники цивільних відносин, які,

власне, й є суб'єктами публічного права, а саме: держава Україна, іноземні держави, територіальні громади тощо. При цьому в тексті ч. 2 ст. 2 ЦК прямо текстуально не вказується на таких суб'єктів, як органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні чи комунальні підприємства та установи тощо.

Навіаки, згідно з положеннями ст. 167–169 ЦК, в яких зазначено форми участі держави Україна, Автономної Республіки Крим та територіальних громад в цивільних відносинах, вказується на те, що зазначені суб'єкти можуть створювати *юридичні особи публічного права*, а саме: державні підприємства, комунальні підприємства, навчальні заклади тощо.

Таким чином, останні, по-перше, також в незакритому переліку зараховані до юридичних осіб публічного права, по-друге, текстуально не визнані суб'єктами публічного права. Нарешті, по-третє, й це головний висновок, що слідує з положень чинного ЦК України, поняття «суб'єкт публічного права» та «юридична особа публічного права» не є тотожними.

Чинне вітчизняне цивільне законодавство не містить легальних положень, які б вказували на суть та зміст поняття *суб'єкта публічного права* чи співвідношення останнього з поняттям *юридичної особи публічного права*.

Не містить відповіді на питання щодо змісту та суті поняття суб'єкта публічного права не лише цивільне, а й конституційне, господарське та інше вітчизняне законодавство, тобто на сьогодні фактично відсутнє легальне визначення цього поняття.

Усуває цю прогалину теоретична юриспруденція, зокрема, в працях фахівців з теорії права, адміністративного права тощо є пряме чи опосередковане звернення до цього поняття.

А. В. Лавренюк, досліджуючи поняття суб'єкта публічного права, пропонує розуміти під останнім особу, створену в установленому нормами публічного права порядку, ціллю діяльності та спрямованістю волі якої є вираження та забезпечення публічного інтересу (реалізація прав та свобод людини і громадянина, формування держави та суспільства у цілому), яка має компетенцію для створення норм права та (або) участі в публічно-правових відносинах, що надана їй нормами публічного права [13, с. 7]. Висловлене власне визначення поняття суб'єкта публічного права і в працях інших науковців [14, 15].

Звісно, у цивільному праві не формується самостійне розуміння поняття суб'єкта публічного права та не пропонується визначення цього суб'єкта, а тому наведене вище тлумачення поняття суб'єкта публічного права може бути прийняте за основу.

Водночас слід визнати, що надання цим суб'єктам можливості брати участь у цивільних відносинах актуалізує проблему з'ясування суті та змісту цього поняття та визначення можливих видів суб'єктів публічного права й для представників цивільного права, оскільки не кожен учасник суспільних відносин має юридичну здатність до участі у цивільних відносинах, що може бути витлумачена як здатність, у тому числі, до володіння правом власності, укладення та виконання договору тощо.

Внаслідок чого розцінюємо згадування в ч. 2 ст. 2 ЦК України про такого учасника цивільних відносин як суб'єкт публічного права, як ту обставину, існування якої зобов'язує вчених-цивілістів до визначеності у питанні з'ясування суті та змісту цього поняття, та виявлення тих видів суб'єктів публічного права, які можуть бути учасниками цивільних відносин.

Керуючись наведеними міркуваннями, констатуємо ознаки суб'єкта публічного права:

- ціллю створення та діяльності цього суб'єкта є забезпечення задоволення публічного інтересу;
- створення суб'єкта публічного права не залежить від приватної волі та приватного інтересу особи.

Водночас критично мають бути сприйняті такі згадувані вище ознаки суб'єкта публічного права, як: а) створення в установленому нормами публічного права порядку, б) наявність компетенції для нормотворення чи здійснення іншої владної та (або) публічної діяльності.

Заперечення в застосуванні першої з цих ознак щодо поняття суб'єкта публічного права пов'язане з тим міркуванням, що й будь-яка юридична особа приватного права створюється в установленому нормами права порядку, при цьому частина норм, які регулюють ці процеси, можуть бути визнані нормами публічного права, оскільки пов'язані з державною реєстрацією юридичної особи.

Не є ознакою, яка вказує на риси суб'єкта публічного права як учасника цивільних відносин, й вказівка на наявність у цього суб'єкта певної компетенції. В цьому аспекті відстоюємо думку стосовно того, що під час участі в цивільних відносинах суб'єкти публічного права позбавлені влади, а тому не мають компетенції, а, як наслідок з цього, й не використовують її. Отже, ця ознака не характеризує суб'єкта публічного права як учасника цивільних відносин.

Підтверджуємо істинність тези про нетотожність понять «суб'єкт публічного права» та «юридична особа публічного права». Легальним доказом такої нетотожності є процитовані вище положення ЦК, які жодного разу текстуально не поєднують ці поняття в межах однієї статті або частини статті.

Крім того, що не менш важливо, чинний ЦК України визнає юридичних осіб публічного права різновидом такого родового поняття як «юридична особа».

Нарешті, в обґрунтування тези про нетотожність понять «суб'єкт публічного права» та «юридична особа публічного права» слід додатково враховувати, що структура ЦК, його термінологія, понятійний апарат та контекстуальний аналіз не надають змоги визнати державу Україна, іноземні держави, територіальні громади юридичними особами чи юридичними особами публічного права, незважаючи на існування протилежних за змістом думок науковців.

В сенсі останнього зауваження доречно зазначити, що, на наше переконання, визнання держави Україна, іноземних держав, територіальних громад юридичними особами публічного права, а, як наслідок з цього, й юридичними особами є близькою перспективою як сучасної доктрини, так і практики. Проте навіть у разі поширення поняття юридичної особи публічного права на таких суб'єктів як держава Україна, іноземні держави, територіальні громади не станеться повного отождолення понять «суб'єкт публічного права» та «юридична особа публічного права», оскільки поза межами обсягу першого залишаться окремі суб'єкти публічного права, наприклад, Президент як голова держави та голова міста, селища або села як одноособовий виконавчий орган в місцевому самоврядуванні. Зрозуміло, що зазначені суб'єкти виникають та існують з метою задоволення певного публічного інтересу, однак відомо також те, що вони не є штучними утвореннями.

Незважаючи на нетотожність понять «суб'єкт публічного права» та «юридична особа публічного права», принципово важливо, що в їх порівняльній характеристиці може бути виокремлена спільна ознака: наявність *публічного інтересу* в їх діяльності. В розумінні важливості цієї спільної ознаки слід підкреслити ту обставину, що існування цього публічного інтересу для вказаних суб'єктів обґрунтовує в більшості випадків потребу самої їх участі в цивільних відносинах, оскільки задоволення останнього альтернативним шляхом, наприклад участі в публічних відносинах чи у інший спосіб, є або неможливим, або малоефективним. Отже, поняття «суб'єкт публічного права» та «юридична особа публічного права» мають не лише відмінні, а й спільні ознаки.

Таким чином, поняття суб'єкта публічного права як в сьогоденні, так і в подальшій перспективі має розглядатися як поняття, що має більший обсяг в порівнянні з поняттям юридичної особи, оскільки, за загальним правилом, будь-яка юридична особа публічного права може розглядатися як суб'єкт публічного права, тоді як не всі суб'єкти публічного права можуть бути визнані юридичними особами публічного права.

З урахуванням наведеного вище та з огляду на положення ЦК України можна стверджувати, що учасниками цивільних відносин можуть бути два види суб'єктів публічного права:

- суб'єкти публічного права, які водночас мають статус юридичної особи публічного права;
- суб'єкти публічного права, які не є юридичними особами публічного права, однак здатність до участі в цивільних відносинах одержали в силу прямої вказівки закону.

Системне тлумачення положень не лише цивільного, а й іншого чинного законодавства, зокрема ст. 2, 81, 167–169 ЦК України, ст. 73–78 ГК України, ч. 10 ст. 51 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», ст. 4 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», ст. 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» тощо, дає змогу дійти висновку стосовно того, що до суб'єктів публічного права, як можливих учасників цивільних відносин, належать:

- держава Україна;
- Автономна Республіка Крим;
- територіальні громади сіл, селищ та міст;
- іноземні держави;
- органи державної влади (центральні та місцеві);
- органи місцевого самоврядування;
- органи влади Автономної Республіки Крим;
- державні установи (фонди та заклади);
- комунальні установи (фонди та заклади);
- державні та казенні підприємства;
- комунальні підприємства [16, с. 96].

Дискусійним є зарахування до суб'єктів публічного права таких учасників цивільних відносин, як Національні акціонерні компанії, Державні акціонерні товариства та компанії, самоврядні організації, політичні партії, громадські об'єднання, релігійні організації тощо. Проте, згадуючи про існування також поняття юридичної особи публічного права, можемо висловити припущення, що вказані вище суб'єкти мають, перш за все, бути визнані юридичними особами публічного права, а дискусія щодо їх зарахування до різновидів суб'єктів публічного права має бути продовжена.

Незавершеність дослідження щодо виявлення повного переліку видів суб'єктів публічного права має своїм наслідком й те, що в сьогоденні не можуть бути виявлені та якісно досліджені субординаційні, координаційні та кореляційні зв'язки між ланками цієї системи. Потреба в проведенні такого дослідження не викликає сумнів, наприклад, в аспекті виявлення змісту та характеру взаємодії різних суб'єктів публічного права в межах відносин державної та комунальної власності або під час укладення та виконання договорів за їх участю.

Останнє міркування ґрунтується на переконанні у тому, що володіння державним або комунальним майном певним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, державним чи комунальним підприємством або установою має похідний характер від права державної або комунальної власності та здатності держави та територіальних громад бути реальними, а не фіктивними власниками. А отже, без з'ясування суб'єктного складу цих відносин, зменшується перспектива повноцінного дослідження змісту відносин державної та комунальної власності.

У свою чергу, в більшості випадків укладення приватноправового договору за участю суб'єкта публічного права характеризується й такою ознакою як наявність в останнього правоздатності до укладення договору або від власного імені, або від імені держави чи відповідної територіальної громади. Так, дії Фонду Державного майна України як суб'єкта договірних відносин з купівлі-продажу або оренди можуть бути кваліфіковані як дії самої держави, а отже, зазначений орган державної влади не є суб'єктом, а лише органом, тобто частиною справжньої сторони та суб'єкта цих договірних відносин – держава Україна.

Підсумовуючи окреслену проблематику з'ясування суті та змісту поняття «суб'єкт публічного права», виявлення видів останнього поняття в контексті участі суб'єктів публічного права в цивільних відносинах, зазначимо, що вирішення цієї проблеми є потребою не лише цивільного права (з огляду на те, що згідно зі ст. 2 ЦК України ці суб'єкти є учасниками цивільних відносин), а вітчизняної юриспруденції у цілому. А тому є впевненість, що більший ступінь визначеності в цьому питанні є доволі близькою перспективою.

Список використаної літератури:

1. *Андреев Ю. Н.* Участие государства в гражданско-правовых отношениях [Текст]. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юр центр Пресс», 2005. – 355 с.
2. *Білоусов Ю. В., Іванов С. О.* Участь органів державної влади у цивільних відносинах: монографія. – Харків: Харків юридичний, 2012. – 484 с.
3. *Боднар Т. В.* Органы государственной власти и органы местного самоуправления как субъекты договорных отношений в сфере предпринимательства [Текст] / Т. В. Боднар // Альманах цивилистики: сборник статей. Вып. 4 / Под ред. Р. А. Майданика. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – С. 181–202.
4. *Дзера Ю.М.* Держава як учасник цивільних правовідносин: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ю. М. Дзера; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 20 с.
5. *Клименко О. М.* Держава як суб'єкт цивільного права [Текст] / О. М. Клименко // Юриспруденція: теорія і практика [Центр правових досліджень Фурси]. – 2005. – № 2 (4). – С. 27–31.
6. *Ткач І. В.* Держава Україна як суб'єкт недоговірних зобов'язань: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03 / І.В. Ткач; НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. – К., 2014. – 20 с.
7. *Кучеренко І. М.* Юридичні особи публічного права як суб'єкти цивільних правовідносин [Текст] / І. М. Кучеренко // Еволюція цивільного законодавства України: проблеми теорії і практики / Кол. монографія; За ред. Я. М. Шевченко. – К.: Юридична думка, 2007. – С. 168–214.
8. *Майданик Р. А.* Юридические лица публичного права в украинском и международном праве [Текст] / Р. А. Майданик // Альманах цивилистики: сборник статей. Вып. 3 / Под ред. Р. А. Майданика – К.: Алерта; Центр учебной литературы, 2010. – С. 119–179.
9. *Примак В. Д.* До питань про сенс і критерії розмежування юридичних осіб публічного та приватного права [Текст] / В. Д. Примак // Юридична Україна. – № 2. – 2004. – С. 43–49.
10. *Чиркин В. Е.* Необходимо ли понятие юридического лица публичного права / В. Е. Чиркин // Государство и право. – 2006. – № 5. – С. 25–27.
11. *Лавренюк А. В.* Субъект публичного права: единство понятия как многоаспектного явления в российской правовой системе [Текст] / А. В. Лавренюк // Право и государство: теория и практика. – М.: Право и государство. – 2007. – № 5. – С. 21–26.
12. *Первомайський О. О.* Участь суб'єктів публічного права в цивільних відносинах: засади та форми [Текст] / О. О. Первомайський // Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Вип. 11, 2012 р. / Редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. – С. 52–62.
13. *Лавренюк А. В.* Субъекты публичного права: теоретико-правовое исследование: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01 [Текст]. – М., 2007. – 20 с.
14. *Архипов С. И.* Субъект права: теоретическое исследование [Текст] / С. И. Архипов // – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 469 с.
15. *Якимов А. Ю.* Статус субъекта права (теоретические вопросы) [Текст] / А. Ю. Якимов // Государство и право, 2003. – № 4. – С. 5–10.

16. *Спасибо-Фатєєва І. В.* Деякі проблеми, пов'язані з участю держави Україна в цивільно-правових відносинах [Текст] / І. В. Спасибо-Фатєєва // Вісник Академії правових наук України, 2006.– № 4.– С. 93–98.

The article is devoted to research the concept of the subject of public law as a member of civil relations. Examined correlation of this concept with the concept of a legal entity of public law. Allocated such types of entity of public law as the state of Ukraine, bodies of public authority and so forth.

Стаття посвячена дослідженню поняття суб'єкта публічного права як учасника гражданських отношений. Рассмотрено соотношение этого понятия с понятием юридического лица публичного права. Выделены такие виды субъектов публичного права, как государство Украина, органы государственной власти и тому подобное.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ДИТИНИ

Резнік Г. О.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів приватного права, судоустрою та судочинства НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

У статті розглядаються способи захисту особистих немайнових прав дитини. Обґрунтовується необхідність виокремлювати додаткові способи захисту особистих немайнових прав дитини. Особлива увага приділяється самозахисту.

Ключові слова: захист, спосіб захисту, самозахист.

Реалізуючи будь-яку норму або виявивши порушення будь-якого свого права чи інтересу, особа стикається з головною проблемою: обрати спосіб захисту свого порушеного права чи інтересу [1, с. 124].

Розмежовуючи засоби і способи захисту, Т. М. Підлубна доводить, що засоби захисту – це інструменти реалізації способів захисту. Саме тому вона пропонує внести зміни до Конституції України, зокрема до ч. 5 ст. 55, в якій застосувати більш доцільний термін «способи захисту», і викласти її в такій редакції: «Кожен має право будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» [2, с. 7].

У сучасній цивілістичній доктрині під способом захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів, зазвичай, розуміють закріплені в законі матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких відбувається поновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав і вплив на правопорушника [3, с. 121].

Спосіб захисту – це певна модель поведінки особи, якій належить право на захист, або такої особи разом з іншими особами. Проте головну роль у такій моделі відіграє особа, якій належить право на захист, оскільки саме така особа ініціює захист та організовує діяльність інших осіб, які беруть або мають взяти у ньому участь, скеровує їх діяльність переконанням або примусом для того, щоб вона відповідала обраній цим суб'єктом моделі захисту його прав чи інтересів [4, с. 11].

Є визначення способів захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів як правових прийомів, що передбачені договором, законом або звичаєм ділового обороту, за допомогою яких заінтересована особа, право якої порушено, не визнано чи оспорено, має змогу припинити його порушення, здійснити його відновлення і в такий спосіб реалізувати надане їй суб'єктивне цивільне право на захист [2, с. 7].

Способи захисту можна поділити на загальні та спеціальні. Загальні способи захисту сформульовані в ст. 16 ЦК України. Значення цієї норми права виявляється не лише в практичній площині, а й в теоретичній, оскільки однією зі спільних ознак для всіх цивільних прав (майнових й особистих немайнових) та інтересів є способи їх захисту. Щодо спеціальних способів захисту, то вони встановлюються законодавцем лише у точно визначеній сфері суспільних правовідносин [5, с. 157–158].

О. В. Толстая пропонує класифікувати способи захисту особистих немайнових прав відповідно до того, якою мірою порушення перешкоджають здійсненню прав і які їх наслідки. За цим критерієм можна розрізняти способи: а) що забезпечують реалізацію; б) спрямовані на відновлення положення, що існувало до порушення; в) основною метою яких є надання компенсації за наслідки порушення особистих немайнових прав [6, с. 47].

Ці та інші способи захисту цивільних прав у різних комбінаціях можуть бути спрямовані на вирішення різних завдань. Залежно від характеру цих завдань можна виділити: 1) способи превентивного